

Sobre el litigi dels objectes del museu Diocesà de Lleida

Arran de la publicació de l'ultimàtum de Roma sobre el contenciós dels objectes del Museu Diocesà de Lleida, s'han pogut llegir i escoltar en els mitjans locals i nacionals algunes opinions del tot desafortunades, fruit, sens dubte, de la poca o mala informació que, per diverses qüestions i lamentablement, disposem en general els ciutadans sobre aquest tema. També és veritat, però, que tot aquest assumpte es més que complicat, i no només per tota la sèrie d'aspectes tècnics i polítics que indiscutiblement s'hi relacionen, sinó també per la difusió en el mitjans de comunicació de l'òptica totalment particular del procediment jurídic canònic.

Òbviament, i com no podia ser altrament, amb l'ultimàtum ha arribat l'hora de la veritat. És, com ha dit el bisbe Ciuraneta, l'hora de les institucions civils?. El nostre govern sembla que no es pronunciarà fins al mes d'octubre. Els objectes s'han de lliurar a Barbastro el dia 20 d'aquell mes com a màxim.

Sí que sembla clar, però, que és l'hora dels ciutadans i del debat públic. Aquest document, per tant, aspira col·laborar a aquest debat i voldria contribuir a clarificar alguns conceptes i a "recuperar" altres punts de vista, que ni molt menys són nous, però que, inexplicablement, aquests dies s'han deixat de banda més d'un cop.

És indiscutible, a hores d'ara, que cap opinió pot pretendre apropiarse mínimament a un judici just de la qüestió sense considerar el seu context real, social i històric, tot i fent l'esforç que calgui per a superar el relativisme que caracteritza, des del primer dia, tot aquest contenciós.

D'altra banda, la clarificació d'uns determinats aspectes bàsics ajudarà a tractar més acuradament i, per tant, amb més utilitat aquest tema. És molt necessari, ara més que mai, que les opinions que s'expressin siguin fonamentades. En aquest sentit, creiem que cal considerar, com a mínim, els aspectes que es proposen tot seguit:

- ✓ **Valor** dels objectes en litigi. S'ha d'acceptar que la legislació que empara aquests béns, establerta, tant des del govern de l'Estat, com des de les comunitats autònomes, fa descartar absolutament que, en condicions d'evolució històrica normal, aquests objectes puguin anar a parar algun dia al mercat d'art o d'antiguitats. La taxació econòmica, el valor monetari, que tenen atribuïda, tot i que s'estableix en referència a aquell mercat, té significat únicament a efectes de les assegurances, les quals es contracten amb l'objectiu de "compensar" els possibles sinistres o demèrits que puguin patir aquests béns en les gestions normals del seu ús com a objectes museístics. Per tant, actualment, el seu valor real, efectiu, en diners és: zero. D'altra banda, els objectes estaven en desús litúrgic en el moment de passar a formar part del Museu Diocesà, a finals del segle XIX, amb la qual cosa tampoc els hi és atribuïble valor litúrgic. En definitiva, és cert que, com s'afirma sempre en els mitjans de comunicació, el valor de les obres en litigi és "incalculable", però aquest valor, incalculable certament, és de tipus exclusivament **patrimonial**.

Segurament, al bisbat de Barbastro/Monzón no se li deu escapar la considerable component legitimitzadora i de prestigi que és intrínseca de la valoració patrimonial dels objectes que ens reclamen.

- ✓ **Propietat** dels objectes en litigi. Evidentment, ningú discuteix, a hores d'ara, la competència de Roma sobre aquest afer perquè en cap moment se n'ha

discutit la propietat de l'Església. Però, de quina Església?, de l'Església/comunitat dels fidels? o de l'Església/jerarquia exclusivament?. Atès que mai s'ha consultat per a res als feligresos de la Diòcesi –ni tant sols per a la segregació de les parròquies– semblaria clar que qui disposa en tot i per tot és l'Església/jerarquia. Alhora, però, hem escoltat aquests dies com mossèn Calvera –delegat del patrimoni de la diòcesi de Barbastro/Monzón– afirmava que els objectes són de les parròquies, “però què, es clar, s’han de guardar en un museu i, naturalment, en el de la seva diòcesi actual, és a dir, a Barbastro”; fantàstic!. En tot cas, si això és així, si el béns són de les parròquies, són només del mossèn o del mossèn i dels feligresos?. I si també són dels feligresos, se’ls hi demanarà si volen conservar els objectes a la parròquia?. Això és molt poc probable; segurament que el Bisbat de Barbastro, amb la seva proverbial eficiència, ja la té resolta aquesta “menudesa”.

D'altra banda, d'allò que sí podem estar segurs és de què els béns reclamats per Barbastro els va recollir, a partir de finals del segle XIX, el bisbe Messeguer per totes les parròquies de la seva diòcesi, Franja inclosa evidentment. Però, podem estar segurs, moralment, de la possessió originària de determinats objectes per part d'algunes parròquies?, no han dit més d'un cop els historiadors que arran de la desfeta de 1707 i de la subsegüent ocupació militar de la Seu Vella molts béns litúrgics de la vella catedral van ser distribuïts per les parròquies de la Diòcesi de Lleida, Franja inclosa?; com s'explica altrament, i a tall d'exemple, la presència d'una obra tant costosa en la seva època com el retaule de Jaume Ferrer I en un poble aleshores tant petit com Binaced?. Ni el Bisbat de Barbastro/Monzón, ni el Vaticà, han donat mai mostres de cap mena de recança per aquesta possibilitat certa de què entre els objectes reclamats n'hi hagi alguns que provinguin de la Seu Vella.

Realment, per al debat i l'anàlisi, segurament serà més fructífer considerar, en lloc de la propietat, el concepte de la **procedència** de les obres, acceptant fins i tot, malgrat que tampoc aquest sigui un tema tancat, que el seu origen primer siguin les parròquies de la Franja. Al cap d'avall, tant Diòcesi de Lleida era Santa Maria de Tamarit, com la Seu Vella o com Binaced, i a més, en últim terme, si és Roma qui dictamina, també podríem afirmar, des del punt de vista seglar, que adscriure els béns en qüestió a la Diòcesi de Lleida o a la de Barbastro, no implica, en el fons, cap modificació de la propietat. En canvi, com veurem, la consideració de la procedència sí que està radicalment relacionada amb el valor patrimonial dels objectes de la Franja.

- ✓ **Espoli.** Així ha estat qualificada algun cop la formació del Museu Diocesà de Lleida per algunes veus d'Aragó.

S'ha explicat abastament en diverses ocasions com el bisbe Messeguer recull de les parròquies de la Diòcesi tots aquells béns amb interès artístic i/o històric que es trobessin fóra de l'ús litúrgic per a formar el Museu del Seminari de Lleida, origen del Diocesà. Talment el cas de Vic, protagonitzat pel bisbe Morgades. Aquests dos museus diocesans són dels més antics de l'estat espanyol, el de Vic es va inaugurar l'any 1892 i el de Lleida el 1893. Tots els diocesans s'han format de la mateixa forma, amb el recull dels objectes de les seves diòcesis, és a dir, de la seva demarcació territorial, natural i legal; en definitiva, com la immensa majoria de museus regionals

d'arreu, amb els objectes procedents de la demarcació territorial que els hi és pròpia i ubicats en el seu nucli poblacional central, el qual, precisament per la seva centralitat –capitalitat–, disponibilitat de recursos i capacitat de despesa, garanteix la conservació i el servei social –patrimonial– a la seva comunitat; servei social que no és altre que l'ús museístic.

Espoli, per tant, és deshonest emprar-ho per a referir-se al cas del Diocesà de Lleida.

Tota una altra cosa són alguns grans equipaments que s'han nodrit amb fons provinguts de l'aprofitament especulatiu de les greus conjuntures polítiques que han patit determinats estats del sud d'Europa, del nord d'Àfrica o de l'Orient Mitjà, quan no directament de botins de guerra. En aquest sentit, a l'estat Espanyol l'arxiu de Salamanca n'és paradigmàtic, evidentment.

Comparar el Museu Diocesà de Lleida amb l'arxiu de Salamanca només és pot fer des de la ignorància o des de la malvolença.

La mateixa directiva de l'ICOM –òrgan europeu competent en matèria de museus– que estableix la necessitat del manteniment de la integritat de les col·leccions museístiques, cas de la diocesana de Lleida, estableix la il·legalitat de les formades irregularment, com ara per botí de guerra, cas de l'arxiu de Salamanca.

Per cert, la llei del patrimoni cultural aragonès (Ley 3/1999) s'acull expressament, en el seu preàmbul, a les normes de la UNESCO i, per tant, també a les de l'ICOM.

- ✓ **Presumpció d'innocència.** L'evolució del procés canònic contra el museu Diocesà de Lleida ha conduït a l'extrem d'haver de demostrar documentalment –amb factures, i a partir de 1893 !– la propietat del museu sobre els objectes reclamats. Aquest fet, des de l'exercici laic de la professió, és inaudit. En el seu context històric, el Diocesà de Lleida, com el de Vic i com els d'arreu, és del tot regular i, en tot cas, és la part demandant qui hauria de demostrar presumptes irregularitats. No és honest fer justificar d'aquesta forma al Bisbat de Lleida la tinença dels seus fons d'art. Cap museu comparable al Diocesà de Lleida pot ser obligat a demostrar documentalment la propietat dels objectes del seu fons a requeriments de tercers; objectes que provenen, regularment, de l'àmbit territorial que li era propi i del moment de la seva formació.

En definitiva, i d'acord amb tota la normativa nacional i internacional, és el propi fet museístic, originari i consolidat, que justifica la tinença i el dret del Diocesà de Lleida sobre totes les obres del seu fons.

- ✓ Les expressions de reconeixement i gratitud per la **recuperació**, la **conservació** i les despeses en **restauració** manifestades en diverses ocasions per alguns mitjans d'Aragó i també per part del bisbat de Barbastro/Monzón al Diocesà de Lleida, i de les quals se'n ha fet ressò la premsa local, són d'un cinisme lamentable. El Diocesà, recupera, conserva i restaura perquè és la seva obligació bàsica i primera; perquè el Diocesà era – amb tots els clars i obscurs que es vulguin– i és encara un museu, cosa que

també s'ha posat en qüestió algun cop, i no només des d'Aragó, malauradament.

- ✓ Les difícils **denominacions**. Quan ens referim a aquest afer, freqüentment utilitzem expressions com ara: "... les peces d'art que ens reclamen els aragonesos", "... que ens demana Aragó". Evidentment, la gent d'Aragó, els aragonesos, hi tenen ben poc a veure en tot aquest lamentable afer. Segurament que, com la majoria de catalans, estan molt més preocupats per d'altres cabòries "realment importants" de la seva vida quotidiana. Caldria intentar no generalitzar i procurar precisar els protagonistes reals del contenciós simplement per una qüestió d'objectivitat, i també de justícia. La part demandant és únicament i exclusiva el bisbat de Barbastro/Monzón, tot i que amb el suport polític, mediàtic i "moral", això sí, de la Diputació General de Aragón, i també de la premsa aragonesa en general; que tot plegat no és poc, realment.

Comentari a part es mereixen les expressions del tipus "... les peces d'Aragó dels pobles de la Franja" o "... dels aragonesos de la Franja". Segurament que a molta gent de la Franja els deu semblar que no sabem com anomenar-los, i tenen raó; i això deu doldre. Deu doldre molt perquè palesa que inexorablement es va consumant el procés d'un antic projecte d'annexió i d'absorció cultural, i que estan oblidats i abandonats des de les dues bandes de la seva franja.

- ✓ La **Franja**, segurament, és el tema central a hores d'ara en tant que dona sentit, en últim terme, a la voluntat de mantenir la integritat de la col·lecció diocesana de Lleida.

La Franja representa la vella qüestió dels límits i, a casa nostra, a Ponent, els administratius, els eclesiàstics i els lingüístics i culturals simplement no coincideixen, i això, que tothom ho sap, sembla que no compta en la gestió d'aquest contenciós. Però, per a molta gent de la Franja i de Ponent sí que compta, i no poc.

A Ponent, qui vulgui pot viure diàriament l'experiència d'aquests límits administratius, lingüístics i culturals, i totes les seves incongruències. Nosaltres vivim cada dia la realitat d'una "zona de frontera" que ha estat determinada, com sempre, a l'esquena del poble. Lleida és la capitalitat mil·lenària d'una regió natural molt concreta i per a la gent de la Franja encara ho continua sent en molts aspectes, afortunadament i que per molt anys.

Amb els de la Franja compartim els equipaments d'oci, els culturals, els serveis, els mercats, el comerç; i al camp, el veïnatge dels conreus i els maldecaps. Les relacions familiars s'estableixen permanentment entre una banda i l'altra de les ratlles. Els seus vells es guareixen o moren al costat dels nostres en els hospitals de la ciutat. I no hi ha, encara, cap franja ni cap ratlla en aquestes relacions, és ben cert. Afortunadament.

Ells, però, no són de Catalunya des de la divisió provincial de mitjans del segle XIX. Els nivells d'ús del català als seus pobles i ciutats superen de molt els del Principat, però els seus xiquets no poden aprendre en l'idioma dels seus pares perquè aquella Llei de Llengües que els hi van prometre no acaba

d'arribar mai, al contrari, es va aplaçant dia a dia i any rera any ... Tampoc oir missa poden fer, amb la llengua dels seus pares; i això malgrat el Concili Vaticà II.

Entre els anys 1995 i 1997 la jerarquia eclesiàstica va segregar les parròquies de la Franja de la Diòcesi de Lleida per a lliurar-les a la de Barbastro/Monzón.

Ara, per tant, ja només resta traspasar-hi els “tresors”, a Barbastro; al capdavant, diuen, “només hi estan en dipòsit” al Diocesà de Lleida.

És natural que ara vulguin els “tresors” de la Franja, perquè realment són molt importants: es tracta del testimoni material d'un passat compartit amb nosaltres, d'uns objectes d'art referents de la memòria històrica.

No fa massa dies, tot just abans de la publicació de l'ultimatum de Roma, es publicava a la premsa local i nacional la carta d'una persona de la Franja on expressava el seu desig que els objectes d'art reclamats al Diocesà restessin a Lleida ja que, deia, “al Museu de Lleida és on han d'estar”, referint-se a la nova seu del Diocesà, actualment en construcció.

Efectivament, aquest desig expressat des de la Franja és la qüestió, perquè a més de legítim i justificable des del punt de vista geogràfic, social i cultural, és veritable també des del punt de vista científic museològic i ens planteja directament la funció social del patrimoni.

Els objectes reclamats són patrimoni històric de la Franja, d'on procedeixen. Formen part, per tant, del nostre discurs històric: La Franja, la Diòcesi, la ciutat i tot el Pla de Lleida són el seu context propi, artístic, històric, geogràfic i social, perquè els va produir, els va utilitzar durant segles i, finalment, perquè els ha sabut conservar.

El valor patrimonial i, per tant, el servei públic que comporta el fet museístic, correspon a –és de– la regió de procedència dels objectes.

Sense els objectes en litigi, la funció social del nou Museu de Lleida difícilment revertirà a la Franja.

Si finalment no s'atura la fragmentació del Diocesà, a més de la pèrdua patrimonial, podem donar per fet que els objectes de la Franja faran cap a Barbastro, i Barbastro no té discurs històric per a la gent de la Franja.

Fa anys, des de la Diputació de Lleida i també des de la Paeria, es van oferir propostes de solució, atrevides i progressistes, a l'administració aragonesa i al bisbat demandant. Propostes que consideraven adientment el tema de la Franja. Malauradament només es va recollir silenci, tant per part de Barbastro, com de la DGA.

Sigui com sigui, la via eclesiàstica s'ha acabat i si no som capaços d'impedir-ho el pròxim 20 d'octubre, com a data màxima, els objectes reclamats pel bisbat de Barbastro/Monzón s'han de lliurar. I s'han de lliurar, diu el decret del Vaticà, independentment dels nous recursos que, a partir d'ara, pugui presentar el Bisbat de Lleida !

És possible ara la via judicial civil que tants cops s'ha reclamat ?

Realment, l'estatus de Patrimoni Cultural Català de què gaudeix la col·lecció diocesana de Lleida adquireix en aquests moments unes connotacions d'ironia ben dramàtica.

Josep Lluís Ribes
Arqueòleg

Em permeteu, al final, un comentari en to distès?. No fa massa, potinejant per internet a la recerca de notícies i comentaris sobre el contenciós, vaig trobar-ne un que, penso, val realment la pena. Diu, un jove de Barcelona:

Jo als aragonesos els hi proposaria bescanviar la Vall d'Aran per la Franja

Genial !!!